

Türkmenistanyň Bilim Ministrligi
Balkan welaýat maliýe-ykdysady orta hünär okuw mekdebi

“Buhgalterçilik hasaba alnyşy”, “Maliýe we karz” ,
“Ykdysadyýet we meýilnamalaşdyryş” hünärler üçin

“Ykdysadyýetde matematiki modelirlemek”

dersi boýunça 2020-2021-nji okuw ýyly : (11,12,13,14,15-topar üçin)

MAKSATNAMA

Mugallym: G.Güýzgeldiýew

Ders boýunça sagatlaryň sany 72_ sagat

Umumy okuw 36 sagat

Amaly okuw _____ sagat

Söhbet okuwy _____ sagat

Tejribe okuw 36 sagat

Ders boýunça gözegçilikleriň görnüşleri:

ýyllyk iş _____ ýarymýyllykda

ýyllyk taslamasy _____ ýarymýyllykda

Barlag işler _____ ýarymýyllykda

Hasap-ýazgy işleri _____ ýarymýyllykda

Hasap _____ ýarymýyllykda

Synag _____ II(s) ýarymýyllykda

Düşündiriş ýazgysy

“Ykdysadyýetde matematiki modelirmek” dersi umumy we tejribe sapaklarynda öwrenilýär. Ýurdymyzyň ykdysadyýetyny ýokary götermeklikde ykdysady meseleleriň iň gowy çözüwlerini tapmaklyk zerurlygy ýüze çykýar.

Bu meseläni, ykdysady hadysalarynyň matematiki modelini düzüp, modeli matematiki usullary ulanyp kompýuterlerde çözmek arkaly üstünlikli çözüp bolýar.

Talyp dersi doly öwrenenden soň matematiki programmirlenmegiň meselesine, ykdysady meseleleriň ulgamlaryny, ykdysady matematiki modelirlenmegi, optimallaşdyrylýan meseleleri çözmegiň usullaryny, ykdysady-matematiki modelleriň görnüşlerini we olaryň ulanylýan ýerlerini bilmelidir.

Bu dersi öwrenmeklik her bir talybyň matematikany, ykdysady nazaryeti, häzirki zaman kompýuter tehnologiýalaryny we ş.m. öwrenmegine we bilmegine esaslanýar. Alynan bilimler önümçiligi seljermekde, çaklamakda, dolandyrmakda we ylmy seljermekde peýdalanylýar. Maksatnamanyň mazmuny häzirki döwrüň şu okuw dersine bildirilýän talaplaryna laýyk gelýär.

Maksatnamanyň aýratynlygy. Hemmämiziň bilşimiz ýaly häzirki wagtda kompýuter tilsimaty şeýle bir güýçli depgin bilen ösýär, bir ýyl mundan öň goýberilen kompýuterler, eýýäm köne hasaplanylýar. Programma önümlerini dünýä bazaryna çykarýan uly firmalaryň soňky döwürde goýberýän önümleri has kämil kompýuterleri talap edýär. Bu iki ugur biri biri bilen jebis baglanyşykda juda kuwwatly ädimler bilen öňe barýar.

Maksatnamanyň wezipeleri. Önümçiligi dolandyrmakda dünýäniň öňde baryjy usullaryndan peýdalanmak üçin ýurdymyzyň senagatyna, ylym, bilim, medisina, harby, bank ulgamlaryna ösen kompyuter tilsimatlary ornaşdyryldy. Bu ulgamlarda işlemek üçin ösen kompýuter tehnikalaryndan baş alyp çykarýan we önümçiligiň meselelerini çözmekde kompýuterleri giňden ulanyp bilýän hünärmenler zerur bolup durýar. Bu wezipäni çözmekde esasy orny orta hünär okuw mekdeplerde geçilýän “Ykdysadyýetde matematiki modelirmek” dersi eýeleýär.

Maksatnama boýunça okatmaklygyň we sapagy özleşdirmekligiň çäreleri. Maksatnama umumy sapaklar, tejribe okuwlary we barlag işleri guramak arkaly özleşdirmegi göz önüne tutýar. Bilimiň belli bir mukdaryny talyplaryň sapaklaryna taýýarlanmak, özbaşdak tabşyryklary ýerine ýetirmek, edebiýatyň üstünde işlemek bilen özleşdirmegi nazarda tutýar.

Talyplaryň bilim derejesine barlag geçirmegiň esasy görnüşleri, testirmek, özbaşdak işleriň ýerine ýetirilişini barlamak we olary tabşyranlarynda özara söhbetler geçirmekden, hasaplardan we synaglardan ybaratdyr.

Bu dersiň maksady ylymy-bilimli, giň gözýetimli, baý ahlak sypatly, dünýä derejesindäki hünärmenleri taýýarlamakdyr.

№	Bölämleriň we temalaryň atlary	Jemi	Umumy okuw	Amaly okuw
1	Giriş.Ykdysadyýetde matematiki modelirmek okuw dersi we onuň maksady. Paýhas çeşmesi. (I bölüm.) Kalba- ynam, köňle ylham.	4	2	2
2	Ýönekeý ykdysady meseläniň modelini düzmek.,,Paýhas çeşmesi“. (IV bölüm).Ylym-bilim we hünär öwütleri.	4	2	2
3	Düzülen ykdysady-matematiki modeliň ykdysady manysynyň düşündirilişi we kompýuterde TORA programmasynda çözmek.,,Paýhas çeşmesi“. (IV bölüm).Ylym-bilim we hünär öwütleri.	4	2	2
4	Ykdysadyýetde çyzykly deňlemeler we deňsizlikler ulgamy. Paýhas çeşmesi. (II bölüm.)Watançylyk we gahrymançylyk ündewleri.	4	2	2
5	Kompýuterden alnan netijä seljerme bermek Paýhas çeşmesi. (II bölüm.)Watançylyk we gahrymançylyk ündewleri.	4	2	2
6	Ykdysady meseleleriň grafiki usulda goýulyşy we çözülişi. „Paýhas çeşmesi“. (V bölüm). Durmuşy pelsepeler.	4	2	2
7	Meseläniň ykdysady matematiki modelini düzmek we ony TORA programmasynda işlemek. „Paýhas çeşmesi“. (IV bölüm). Kitap geçeni, geljegi öwredýän dana.	4	2	2
8	Berlen deňsizlikler sistemasynyň grafigini gurmak we oňa seljerme bermek. „Paýhas çeşmesi“.(VI bölüm). Tebigat we zähmet hakynda.	4	2	2
9	Çyzykly programmirlämegiň umumy meselesi. Paýhas çeşmesi. (I bölüm.) Kalba- ynam, köňle ylham. Durmuş ýörelgesiniň çyragy.	4	2	2
10	Çyzykly programmirlämegiň umumy meselesi we olaryň simpleks usulynda çözülişi. „Paýhas çeşmesi“. (IV bölüm).Ylym-bilim we hünär öwütleri.	4	2	2
11	Baş sütün, baş setir, baş element we olary kesgitlemegiň düzgüni. „Paýhas çeşmesi“. (V bölüm). Durmuşy pelsepeler.	4	2	2

12	Alnan deňsizlikler sistemasyny kompýuterden geçirmegiň düzgüni. „Paýhas çeşmesi“. (IV bölüm). Kitap geçeni, geljegi öwredýän dana.	4	2	2
13	Ykdysadyýetde ulag meselesi. „Paýhas çeşmesi“. (VI bölüm). Tebigat we zähmet hakynda.	4	2	2
14	Baş meýilnamany almagyň usuly. „Paýhas çeşmesi“. Durmuşy pelsepeler.	4	2	2
15	Ulag meselesiniň optimal(iň oňat) çözüwini kesgitlemek . „Paýhas çeşmesi“. (IV bölüm) .Ylym- bilim we hünär öwütleri.	4	2	2
16	Potensiallar usuly . „Paýhas çeşmesi“. (VI bölüm). Tebigat we zähmet hakynda.	4	2	2
17	Gowy we ýaramaz öýjükleriň kesgitlenişi. Paýhas çeşmesi. (I bölüm.) Kalba- ynam, köňle ylham. Durmuş ýörelgesiniň çyragy.	4	2	2
18	Ykdysadyýetde matematiki-statistiki modeller. Paýhas çeşmesi. (I bölüm.) Kalba- ynam, köňle ylham. Durmuş ýörelgesiniň çyragy.	4	2	2
	Jemi	72	36	36

EDEBIÝATLAR

1. Gurbanguly Berdimuhamedow. Eserler ýygyndysy. 1-nji tom. Aşgabat, 2007.
2. Gurbanguly Berdimuhamedow. Garaşsyzlyga guwanmak, watany, halky söýmek bagtdyr. Aşgabat, 2008.
3. Gurbanguly Berdimuhamedow. Türkmenistan sagdynlygyň we ruhbelentligiň ýurdy. Aşgabat, 2008.
4. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler. 1-nji tom. Aşgabat, 2008.
5. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler. 2-nji tom. Aşgabat, 2009.
6. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň daşary syýasaty. Wakalaryň hronikasy. Aşgabat, 2009.
7. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler. 3-nji tom. Aşgabat, 2010.
8. Gurbanguly Berdimuhamedow. Türkmenistanyň durmuş-ykdysady ösüşiniň döwlet kadalaşdyrylyşy. Ýokary okuw mekdepleriniň talyplary üçin okuw gollanmasy. I,II tom. Aşgabat, 2010.
9. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler. 4-nji tom. Aşgabat, 2011.
10. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler. 5-nji tom. Aşgabat, 2012.
11. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler. 6-njy tom. Aşgabat, 2013.
12. Gurbanguly Berdimuhamedow. Ösüşiň täze belentliklerine tarap. Saýlanan eserler. 7-nji tom. Aşgabat, 2014.
13. Gurbanguly Berdimuhamedow. Bitarap Türkmenistan. Aşgabat, 2015.
14. Gurbanguly Berdimuhamedow. Garaşsyzlyga guwanmak, Watany, halky söýmek bagtdyr. Aşgabat. “Ylym” neşirýaty, 2007.
15. Gurbanguly Berdimuhamedow. Eserler ýygyndysy. Aşgabat. Türkmen döwlet neşirýat gullygy, 2007.
16. Gurbanguly Berdimuhamedow. Türkmenistanyň durmuş-ykdysady ösüşiniň döwlet kadalaşdyrylyşy. Ýokary okuw mekdepleriniň talyplary üçin okuw gollanmasy. I,II tom. Aşgabat. TDNG, 2010.
17. Türkmenistanyň Konstusiýasy Aşgabat, 2008ý.
18. “Salgytlar hakynda” Türkmenistanyň Bitewi Kanuny., 2004ý.
19. “Türkmenistanyň durmuş-ykdysady ösüşiniň 2011-2030-njy ýyllar üçin” Milli maksatnamasy. Aşgabat, 2010ý.

20. Türkmenistanyň Prezidentiniň ýurdumyzy 2012-2016-njy ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Maksatnamasy. Aşgabat. TDNG, 2012.
21. Türkmenistanyň bank edaralary tarapyndan çekilen we ýerleşdirilen serişdeler boýunça göterimleri hasaplamagyň, tölemegiň we töletdirip almagyň hem-de olary buhgalteriýa hasabynyň hasaplarynda görkezmegiň tertibi hakynda düzgünnama. Türkmenistanyň Merkezi banky. Aşgabat, 2004.
22. “Kiçi we orta telekeçiligi döwlet tarapyndan goldamak hakynda”. Türkmenistanyň kanuny., 2009.
23. Ataýew J.J, Hydyrow A, “Hojalyk işiniň seljermesi” Aşgabat, 2006.
24. G.M.Esenamanow. Matematiki modelirmek. Aşgabat. 2010.
25. G.M.Esenamanow. Matematiki modelirmek. Aşgabat. 2012.
26. B.Şyhyýew. Oba hojalyk önümçiliginde ykdysady-matematiki modelirleme. Aşgabat. 2009.
27. Şyhyýew B.,Ýazmyradow A. Ýer gurluşygynda matematiki modelirmek. Gollanma. Aşgabat. 2010.
28. Şyhyýew B.,Ýazmyradow A. Telekeçilikde matematiki modelirmek. Gollanma. Aşgabat. 2010.
29. <http://www.minfin.gov.tm/>.
30. Gurbanguly Berdimuhamedow. Paýhas çeşmesi. Aşgabat.TDNG.2016.
31. Gurbanguly Berdimuhamedow. Türkmenistan- Beýik Ýüpek ýolunyň ýüregi. Aşgabat.TDNG.2017.